Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 22ας Μαρτίου 2022*

«Προδικαστική παραπομπή – Ανταγωνισμός – Άρθρο 101 ΣΛΕΕ – Σύμπραξη κατά της οποίας ασκήθηκε δίωξη από δύο εθνικές αρχές ανταγωνισμού – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρο 50 – Αρχή ne bis in idem – Ύπαρξη μίας και της αυτής παράβασης – Άρθρο 52, παράγραφος 1 – Περιορισμοί στην αρχή ne bis in idem – Προϋποθέσεις – Επιδίωξη σκοπού γενικού συμφέροντος – Αναλογικότητα»

Στην υπόθεση C-151/20,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο, Αυστρία) με απόφαση της 12ης Μαρτίου 2020, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 27 Μαρτίου 2020, στο πλαίσιο της δίκης

Bundeswettbewerbsbehörde

κατά

Nordzucker AG,

Südzucker AG,

Agrana Zucker GmbH,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, L. Bay Larsen, Αντιπρόεδρο, A. Arabadjiev, K. Jürimäe (εισηγήτρια), C. Λυκούργο, E. Regan, N. Jääskinen, I. Ziemele και J. Passer, προέδρους τμήματος, M. Ilešič, T. von Danwitz, A. Kumin και N. Wahl, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Bobek

γραμματέας: D. Dittert, προϊστάμενος μονάδας,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 22ας Μαρτίου 2021,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Bundeswettbewerbsbehörde, εκπροσωπούμενη από τις N. Harsdorf Enderndorf και B. Krauskopf καθώς και από τον A. Xeniadis,

– η Südzucker AG, εκπροσωπούμενη από τους C. von Köckritz, W. Bosch και A. Fritzsche, Rechtsanwälte,

– η Agrana Zucker GmbH, εκπροσωπούμενη από τους H. Wollmann, C. von Köckritz, W. Bosch και A. Fritzsche, Rechtsanwälte,

– η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J.-C. Halleux και την L. Van den Broeck, επικουρούμενους από τους P. Vernet και E. de Lophem, avocats,

– η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη αρχικώς από τον J. Möller και την S. Heimerl και στη συνέχεια από τον J. Möller,

– η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την Λ. Κοτρώνη,

– η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον S. Fiorentino, avvocato dello Stato,

– η Λεττονική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την K. Pommere,

– η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους B. Majczyna και M. Wiącek,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους A. Keidel, G. Meessen, P. Rossi και H. van Vliet και τις A. Cleenewerck de Crayencour και F. van Schaik,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 2ας Σεπτεμβρίου 2021,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Bundeswettbewerbsbehörde (ομοσπονδιακής αρχής ανταγωνισμού, Αυστρία) (στο εξής: αυστριακή αρχή) και, αφετέρου, των Nordzucker AG, Südzucker AG και Agrana Zucker GmbH (στο εξής: Agrana) σχετικά με τη συμμετοχή των εν λόγω επιχειρήσεων σε πρακτική αντίθετη προς το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και προς τις αντίστοιχες διατάξεις του αυστριακού δικαίου του ανταγωνισμού.

Το νομικό πλαίσιο

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 6 και 8 του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα [101 ΣΛΕΕ] και [102 ΣΛΕΕ] (ΕΕ 2003, L 1, σ. 1), έχουν ως εξής:

«(6) Για να διασφαλισθεί η αποτελεσματική εφαρμογή της [ενωσιακής] νομοθεσίας ανταγωνισμού, είναι σκόπιμο όπως οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού αποκτήσουν πιο στενή σχέση με την εφαρμογή της. Προς τούτο, οι εν λόγω αρχές θα πρέπει να έχουν την εξουσία να εφαρμόζουν τη[ν ενωσιακή] νομοθεσία.

[…]

(8) Για να διασφαλίζεται η αποτελεσματική εφαρμογή των [ενωσιακών] κανόνων ανταγωνισμού και η ορθή λειτουργία των μηχανισμών συνεργασίας που περιλαμβάνει ο παρών κανονισμός, είναι απαραίτητο να υποχρεωθούν οι αρχές ανταγωνισμού και τα δικαστήρια των κρατών μελών, οσάκις εφαρμόζουν την εθνική νομοθεσία ανταγωνισμού σε συμφωνίες και πρακτικές που ενδέχεται να επηρεάζουν τις συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών, να εφαρμόζουν επίσης και τα άρθρα [101] και [102 ΣΛΕΕ]. Για να δημιουργηθεί εντός της εσωτερικής αγοράς ένα ενιαίο πλαίσιο χειρισμών προκειμένου για συμφωνίες, αποφάσεις ομίλων επιχειρήσεων και εναρμονισμένες πρακτικές, είναι επίσης ανάγκη να προσδιορισθεί, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο [103, παράγραφος 2, στοιχείο ε΄, ΣΛΕΕ], η σχέση μεταξύ εθνικών διατάξεων και [ενωσιακής] νομοθεσίας ανταγωνισμού. Για το σκοπό αυτό είναι απαραίτητο να προβλεφθεί ότι η εφαρμογή των εθνικών διατάξεων ανταγωνισμού σε συμφωνίες, αποφάσεις ή εναρμονισμένες πρακτικές κατά την έννοια του άρθρου [101], παράγραφος 1, [ΣΛΕΕ] δεν επιτρέπεται να οδηγεί σε απαγόρευση αυτού του είδους συμφωνιών, αποφάσεων και εναρμονισμένων πρακτικών, όταν αυτές δεν απαγορεύονται και από την [ενωσιακή] νομοθεσία. Οι συμφωνίες, αποφάσεις και εναρμονισμένες πρακτικές αποτελούν αυτόνομες έννοιες της [ενωσιακής] νομοθεσίας ανταγωνισμού που καλύπτουν το συντονισμό της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων στην αγορά σύμφωνα με την ερμηνεία των δικαστηρίων [της Ένωσης]. […]»

4 Κατά το άρθρο 3, παράγραφοι 1 έως 2, του κανονισμού αυτού:

«1. Οσάκις οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών ή τα εθνικά δικαστήρια εφαρμόζουν την εθνική νομοθεσία ανταγωνισμού σε συμφωνίες, αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων ή εναρμονισμένες πρακτικές κατά την έννοια του άρθρου [101], παράγραφος 1, [ΣΛΕΕ], οι οποίες είναι πιθανόν να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών κατά την έννοια της διάταξης αυτής, εφαρμόζουν επίσης το άρθρο [101 ΣΛΕΕ] στις εν λόγω συμφωνίες, αποφάσεις ή εναρμονισμένες πρακτικές. Όταν οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών ή τα εθνικά δικαστήρια εφαρμόζουν την εθνική νομοθεσία ανταγωνισμού σε τυχόν καταχρηστική πρακτική που απαγορεύεται από το άρθρο [102 ΣΛΕΕ], εφαρμόζουν επίσης το άρθρο [102 ΣΛΕΕ].

2. Η εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας ανταγωνισμού δεν επιτρέπεται να έχει ως αποτέλεσμα την απαγόρευση συμφωνιών, αποφάσεων ενώσεων επιχειρήσεων ή εναρμονισμένων πρακτικών οι οποίες είναι πιθανόν να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, αλλά οι οποίες δεν περιορίζουν τον ανταγωνισμό κατά την έννοια του άρθρου [101], παράγραφος 1, [ΣΛΕΕ] ή οι οποίες πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου [101], παράγραφος 3, [ΣΛΕΕ] ή καλύπτονται από κανονισμό για την εφαρμογή του άρθρου [101], παράγραφος 3, [ΣΛΕΕ]. Ο παρών κανονισμός δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να θεσπίζουν και να εφαρμόζουν στο έδαφός τους αυστηρότερες

εθνικές διατάξεις οι οποίες να απαγορεύουν ή να επιβάλλουν κυρώσεις σε μονομερή συμπεριφορά στην οποία επιδίδονται επιχειρήσεις.»

5 Το άρθρο 5 του εν λόγω κανονισμού προβλέπει τα εξής:

«Οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών είναι αρμόδιες να εφαρμόζουν τα άρθρα [101] και [102 ΣΛΕΕ] σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Προς τον σκοπό αυτό, δύνανται, αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν καταγγελίας, να εκδίδουν τις ακόλουθες αποφάσεις:

– για την παύση της παράβασης,

– για τη λήψη προσωρινών μέτρων,

– για την αποδοχή ανάληψης δεσμεύσεων,

– για την επιβολή προστίμου, χρηματικής ποινής ή κάθε άλλης κύρωσης προβλεπόμενης από την εθνική τους νομοθεσία.

Εάν με βάση τις πληροφορίες που διαθέτουν διαπιστώσουν ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις μιας απαγόρευσης, δύνανται επίσης να αποφαίνονται ότι δεν συντρέχει λόγος δράσης από μέρους τους.»

6 Το άρθρο 12, παράγραφος 1, του ίδιου κανονισμού προβλέπει τα εξής:

«Προκειμένου για την εφαρμογή των άρθρων [101] και [102 ΣΛΕΕ], η Επιτροπή και οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών έχουν την εξουσία να ανταλλάσσουν και να χρησιμοποιούν ως αποδεικτικό μέσο οποιοδήποτε πραγματικό ή νομικό στοιχείο, περιλαμβανομένων των πληροφοριών εμπιστευτικού χαρακτήρα.»

7 Το άρθρο 23, παράγραφος 2, του κανονισμού 1/2003 ορίζει ότι η Επιτροπή δύναται, με απόφασή της, να επιβάλει πρόστιμα σε επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων, σε περίπτωση που αυτές, εκ προθέσεως ή εξ αμελείας, διαπράττουν παράβαση των διατάξεων των άρθρων 101 ΣΛΕΕ ή 102 ΣΛΕΕ.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

8 Η Nordzucker, η Südzucker και η θυγατρική της εταιρία Agrana δραστηριοποιούνται στην αγορά της παραγωγής και της εμπορίας ζάχαρης για τη βιομηχανία και την οικιακή κατανάλωση (στο εξής: αγορά ζάχαρης).

9 Η Nordzucker και η Südzucker κυριαρχούν, μαζί με έναν τρίτο μεγάλο παραγωγό, στην αγορά ζάχαρης στη Γερμανία. Τα εργοστάσια της Nordzucker βρίσκονται στον Βορρά και τα εργοστάσια της Südzucker στον Νότο του εν λόγω κράτους μέλους. Λόγω της θέσης των εργοστασίων, των χαρακτηριστικών της ζάχαρης και του κόστους μεταφοράς της, η γερμανική αγορά ζάχαρης ήταν παραδοσιακά κατανεμημένη σε τρεις κύριες γεωγραφικές ζώνες, σε καθεμία από τις οποίες κυριαρχούσε ένας από τους τρεις μεγάλους παραγωγούς. Αυτή η γεωγραφική κατανομή της αγοράς δεν εκτεινόταν στις αλλοδαπές αγορές, περιλαμβανομένων και εκείνων στις οποίες δραστηριοποιούνταν οι θυγατρικές των τριών αυτών παραγωγών, και δεν αφορούσε, ειδικότερα, την αυστριακή αγορά.

10 Η Agrana είναι ο κύριος παραγωγός ζάχαρης στην Αυστρία. Δραστηριοποιείται σε μεγάλο βαθμό αυτοτελώς στις αγορές τις οποίες εξυπηρετεί.

11 Η προσχώρηση, το 2004, νέων κρατών μελών στην Ένωση προκάλεσε ανησυχία στους Γερμανούς παραγωγούς ζάχαρης λόγω της νέας ανταγωνιστικής πίεσης που ασκούσαν οι εγκατεστημένες στα εν λόγω κράτη μέλη επιχειρήσεις. Στο πλαίσιο αυτό, πραγματοποιήθηκαν πολλές συναντήσεις, ήδη από το 2004 τουλάχιστον, μεταξύ των εμπορικών διευθυντών της Nordzucker και της Südzucker, κατά τις οποίες συμφωνήθηκε να μην ανταγωνίζονται μεταξύ τους εισχωρώντας στις παραδοσιακές κύριες ζώνες πωλήσεων που τους αντιστοιχούσαν, προκειμένου να αποφύγουν τη νέα ανταγωνιστική πίεση.

12 Περί τα τέλη του 2005, η Agrana διαπίστωσε ότι γίνονταν παραδόσεις ζάχαρης στην αυστριακή αγορά, προερχόμενες ιδίως από σλοβακική θυγατρική της Nordzucker, προς Αυστριακούς βιομηχανικούς πελάτες, των οποίων η Agrana ήταν μέχρι τότε ο αποκλειστικός προμηθευτής.

13 Στις 22 Φεβρουαρίου 2006, κατά τη διάρκεια τηλεφωνικής επικοινωνίας, ο διαχειριστής της Agrana πληροφόρησε τον εμπορικό διευθυντή της Südzucker για τις παραδόσεις αυτές και του ζήτησε το όνομα ενός προσώπου στη Nordzucker με το οποίο θα μπορούσε να έρθει σε επαφή.

14 Ο εμπορικός διευθυντής της Südzucker κάλεσε, την ίδια ημέρα, τον εμπορικό διευθυντή της Nordzucker προκειμένου να τον ενημερώσει για τις εν λόγω παραδόσεις προς την Αυστρία, αναφερόμενος σε ενδεχόμενες συνέπειες για τη γερμανική αγορά ζάχαρης (στο εξής: επίμαχη τηλεφωνική επικοινωνία). Δεν αποδείχθηκε ότι η Agrana ενημερώθηκε για αυτή την τηλεφωνική επικοινωνία.

15 Κατόπιν της υποβολής από τη Nordzucker αιτήσεων επιείκειας, μεταξύ άλλων, ενώπιον της Bundeskartellamt (ομοσπονδιακής αρχής ανταγωνισμού, Γερμανία) (στο εξής: γερμανική αρχή) και της αυστριακής αρχής, οι εν λόγω αρχές κίνησαν παράλληλα διαδικασίες έρευνας.

16 Συνακόλουθα, τον Σεπτέμβριο του 2010 η αυστριακή αρχή προσέφυγε ενώπιον του Oberlandesgericht Wien (εφετείου Βιέννης, Αυστρία), το οποίο είναι το αρμόδιο για τις συμπράξεις αυστριακό δικαστήριο, ζητώντας να αναγνωριστεί ότι η Nordzucker παρέβη το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και τις αντίστοιχες διατάξεις του αυστριακού δικαίου και να επιβληθούν δύο πρόστιμα στη Südzucker, εκ των οποίων το ένα αλληλεγγύως και εις ολόκληρον με την Agrana. Στα πραγματικά στοιχεία που επικαλέστηκε η αυστριακή αρχή για να αποδείξει τη συμμετοχή των τριών αυτών επιχειρήσεων σε σύμπραξη στην αυστριακή αγορά ζάχαρης περιλαμβανόταν, μεταξύ άλλων, η επίμαχη τηλεφωνική επικοινωνία.

17 Η δε γερμανική αρχή, με απόφαση της 18ης Φεβρουαρίου 2014 η οποία έχει καταστεί απρόσβλητη, διαπίστωσε ότι η Nordzucker, η Südzucker και ο τρίτος Γερμανός παραγωγός που διαλαμβάνεται στη σκέψη 9 της παρούσας απόφασης παρέβησαν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και τις αντίστοιχες διατάξεις της γερμανικής νομοθεσίας περί ανταγωνισμού και επέβαλε, μεταξύ άλλων, στη Südzucker πρόστιμο 195 500 000 ευρώ (στο εξής: απρόσβλητη απόφαση της γερμανικής αρχής). Κατά την ως άνω απόφαση, οι εν λόγω επιχειρήσεις έθεσαν σε εφαρμογή, στην αγορά ζάχαρης, συμφωνία αμοιβαίου σεβασμού των κύριων ζωνών πώλησης, μέσω τακτικών συναντήσεων μεταξύ των εκπροσώπων της Nordzucker και της Südzucker οι οποίες πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο μεταξύ 2004 και 2007, και ακόμη μέχρι το καλοκαίρι του 2008. Στην εν λόγω απόφαση, η γερμανική αρχή επανέλαβε το περιεχόμενο της επίμαχης τηλεφωνικής επικοινωνίας, κατά την οποία οι εκπρόσωποι της Nordzucker και της Südzucker είχαν συζητήσει

για την αυστριακή αγορά. Από το σύνολο των πραγματικών περιστατικών που διαπίστωσε η αρχή αυτή, η τηλεφωνική αυτή επικοινωνία είναι το μοναδικό στοιχείο που αφορά την αυστριακή αγορά.

18 Με διάταξη της 15ης Μαΐου 2019, το Oberlandesgericht Wien (εφετείο Βιέννης) απέρριψε το ένδικο βοήθημα της αυστριακής αρχής, με την αιτιολογία, μεταξύ άλλων, ότι για τη συμφωνία που συνήφθη κατά την επίμαχη τηλεφωνική επικοινωνία είχε ήδη επιβληθεί κύρωση από άλλη εθνική αρχή ανταγωνισμού, οπότε μια νέα κύρωση θα ήταν αντίθετη προς την αρχή ne bis in idem.

19 Η αυστριακή αρχή προσέβαλε τη διάταξη αυτή ενώπιον του Oberster Gerichtshof (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Αυστρία), το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο. Η αυστριακή αρχή ζητεί, αφενός, να διαπιστωθεί ότι, λόγω της συμφωνίας αυτής, η Nordzucker παρέβη το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, καθώς και τις αντίστοιχες διατάξεις της αυστριακής νομοθεσίας περί ανταγωνισμού και, αφετέρου, να επιβληθεί στη Südzucker προσήκον πρόστιμο για την ίδια παράβαση.

20 Κατά πρώτον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, λαμβανομένης υπόψη της αρχής ne bis in idem που κατοχυρώνεται στο άρθρο 50 του Χάρτη, σχετικά με τη δυνατότητα να ληφθεί υπόψη η επίμαχη τηλεφωνική επικοινωνία, μολονότι αυτή μνημονεύεται ρητώς στην απρόσβλητη απόφαση της γερμανικής αρχής.

21 Πρώτον, το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι έχουν δοθεί αποκλίνουσες ερμηνείες, όσον αφορά το στοιχείο «idem» της αρχής ne bis in idem. Έτσι, στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού προκύπτει, μεταξύ άλλων, από την απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2012, Toshiba Corporation κ.λπ. (C-17/10, EU:C:2012:72, σκέψη 97), ότι η αρχή αυτή έχει εφαρμογή μόνον εφόσον πληρούνται σωρευτικώς τρία κριτήρια, ήτοι η ταυτότητα των πραγματικών περιστατικών, η ταυτότητα των παραβατών και η ταυτότητα του προστατευομένου εννόμου συμφέροντος. Αντιθέτως, σε άλλους τομείς του δικαίου της Ένωσης, ιδίως με τις αποφάσεις της 9ης Μαρτίου 2006, Van Esbroeck (C-436/04, EU:C:2006:165, σκέψη 36), και της 20ής Μαρτίου 2018, Menci (C-524/15, EU:C:2018:197, σκέψη 35), το Δικαστήριο απέρριψε το κριτήριο της ταυτότητας του προστατευομένου εννόμου συμφέροντος.

22 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, στο πλαίσιο της εκτιμήσεως του στοιχείου «idem», πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, μεταξύ άλλων, τα εδαφικά αποτελέσματα των συμπράξεων που έλαβαν χώρα στο έδαφος διαφορετικών κρατών μελών, κατ' αναλογία προς τη λύση που έγινε δεκτή με τις αποφάσεις της 18ης Μαΐου 2006, Archer Daniels Midland και Archer Daniels Midland Ingredients κατά Επιτροπής (C-397/03 P, EU:C:2006:328), της 29ης Ιουνίου 2006, Showa Denko κατά Επιτροπής (C-289/04 P, EU:C:2006:431), καθώς και της 14ης Φεβρουαρίου 2012, Toshiba Corporation κ.λπ. (C-17/10, EU:C:2012:72, σκέψεις 99 έως 103).

23 Όσον αφορά τη διαφορά της κύριας δίκης, το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι, κατά την αυστριακή αρχή, το πρόστιμο που επιβλήθηκε με την απρόσβλητη απόφαση της γερμανικής αρχής δεν έλαβε υπόψη τα αποτελέσματα της συμπράξεως στην Αυστρία. Ομοίως, κατά την από 28 Ιουνίου 2019 γνώμη του αντιπροέδρου της γερμανικής αρχής, οι αποφάσεις της αρχής αυτής επιβάλλουν κυρώσεις, κατ' αρχήν, μόνον για τα αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα στη Γερμανία. Ωστόσο, το Oberlandesgericht Wien (εφετείο Βιέννης) έκρινε το αντίθετο, λόγω της ιδιαίτερης σημασίας που προσδόθηκε, με την απρόσβλητη απόφαση της γερμανικής αρχής, στην επίμαχη τηλεφωνική επικοινωνία.

24 Κατά δεύτερον, όσον αφορά το αίτημα να διαπιστωθεί παράβαση σε βάρος της Nordzucker, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η αυστριακή αρχή υπήγαγε την επιχείρηση αυτή στο καθεστώς επιείκειας δυνάμει του εθνικού δικαίου. Επισημαίνοντας ότι, κατά την απόφαση της 18ης Ιουνίου 2013, Schenker & Co. κ.λπ. (C-681/11, EU:C:2013:404), η εθνική αρχή ανταγωνισμού μπορεί κατ' εξαίρεση να περιοριστεί στη διαπίστωση παραβάσεως χωρίς να επιβάλει πρόστιμο, διερωτάται αν η αρχή ne bis in idem πρέπει να εφαρμοστεί σε μια τέτοια διαδικασία διαπιστώσεως παραβάσεως. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έχει κρίνει, ιδίως στη σκέψη 94 της αποφάσεως της 14ης Φεβρουαρίου 2012, Toshiba Corporation κ.λπ. (C-17/10, EU:C:2012:72), ότι η αρχή αυτή πρέπει να τηρείται μόνο στις διαδικασίες επιβολής προστίμων.

25 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στα Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει το τρίτο κριτήριο που έχει θέσει η νομολογία του Δικαστηρίου στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού ως προς την εφαρμογή της αρχής "ne bis in idem", δηλαδή το κριτήριο κατά το οποίο πρέπει να θίγεται το ίδιο προστατευόμενο έννομο συμφέρον, να εφαρμόζεται ακόμη και όταν οι αρχές ανταγωνισμού δύο κρατών μελών καλούνται να εφαρμόσουν για τα ίδια πραγματικά περιστατικά και αναφορικά με τα ίδια πρόσωπα, πέρα από τους εθνικούς κανόνες δικαίου, τους ίδιους κανόνες του ευρωπαϊκού δικαίου (εν προκειμένω: το άρθρο 101 ΣΛΕΕ);

Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ως άνω ερώτημα:

2) Υφίσταται, σε μια τέτοια περίπτωση παράλληλης εφαρμογής του ευρωπαϊκού και του εθνικού δικαίου ανταγωνισμού, το ίδιο προστατευόμενο έννομο συμφέρον;

3) Έχει, πέραν τούτου, σημασία για την εφαρμογή της αρχής "ne bis in idem" το αν στην πρώτη χρονικά απόφαση περί επιβολής προστίμου που εξέδωσε η αρχή ανταγωνισμού κράτους μέλους ελήφθησαν υπόψη, όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά, οι συνέπειες που έχει η παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού σε άλλο κράτος μέλος, του οποίου η αρχή ανταγωνισμού αποφάνθηκε σε μεταγενέστερο χρόνο στο πλαίσιο της διαδικασίας που διεξήγαγε στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού;

4) Πρόκειται, και στην περίπτωση διαδικασίας στο πλαίσιο της οποίας, λόγω της συμμετοχής ενός μέρους στο εθνικό πρόγραμμα επιείκειας, είναι δυνατή μόνον η διαπίστωση της παραβιάσεως, από το μέρος αυτό, του δικαίου του ανταγωνισμού, για διαδικασία που διέπεται από την αρχή "ne bis in idem", ή μπορεί μια τέτοια απλή διαπίστωση της παραβιάσεως να γίνει ανεξαρτήτως της εκβάσεως προηγούμενης διαδικασίας επιβολής προστίμου (σε άλλο κράτος μέλος);»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου και του τρίτου ερωτήματος

26 Με το πρώτο και το τρίτο ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 50 του Χάρτη έχει την έννοια ότι αποκλείει να ασκηθεί από την αρχή ανταγωνισμού κράτους μέλους δίωξη κατά επιχείρησης και, ενδεχομένως, να της επιβληθεί πρόστιμο για παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και των

αντίστοιχων διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας περί ανταγωνισμού, λόγω συμπεριφοράς η οποία είχε, στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους, αντικείμενο ή αποτέλεσμα αντίθετο προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, καίτοι είχε ήδη γίνει μνεία της συμπεριφοράς αυτής σε απρόσβλητη απόφαση κατά της εν λόγω επιχείρησης που εξέδωσε αρχή ανταγωνισμού άλλου κράτους μέλους κατόπιν διαδικασίας λόγω παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και των αντίστοιχων διατάξεων της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού του άλλου κράτους μέλους.

27 Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, ειδικότερα, να διευκρινιστούν τα κρίσιμα κριτήρια προκειμένου να εκτιμηθεί αν οι δύο εθνικές αρχές ανταγωνισμού αποφάνθηκαν επί των ιδίων πραγματικών περιστατικών.

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

28 Υπενθυμίζεται ότι η αρχή ne bis in idem συνιστά θεμελιώδη αρχή του δικαίου της Ένωσης (απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2002, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, EU:C:2002:582, σκέψη 59), η οποία κατοχυρώνεται πλέον στο άρθρο 50 του Χάρτη.

29 Το άρθρο 50 του Χάρτη ορίζει ότι «[κ]ανείς δεν διώκεται ούτε τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικαστεί εντός της Ένωσης με [αμετάκλητη] απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με τον νόμο». Έτσι, η αρχή ne bis in idem απαγορεύει τη σώρευση τόσο διώξεων όσο και κυρώσεων ποινικού χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου αυτού για τα ίδια πραγματικά περιστατικά και κατά του ιδίου προσώπου (απόφαση της 20ής Μαρτίου 2018, Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

30 Όσον αφορά την εκτίμηση του ποινικού χαρακτήρα των επίμαχων διώξεων και κυρώσεων, στην οποία πρέπει να προβεί το αιτούν δικαστήριο, υπενθυμίζεται ότι τρία κριτήρια είναι κρίσιμα. Το πρώτο κριτήριο είναι ο νομικός χαρακτηρισμός της παραβάσεως κατά το εσωτερικό δίκαιο, το δεύτερο είναι η ίδια η φύση της παραβάσεως και το τρίτο είναι ο βαθμός αυστηρότητας της κυρώσεως η οποία ενδέχεται να επιβληθεί στον παραβάτη (πρβλ. αποφάσεις της 5ης Ιουνίου 2012, Bonda, C-489/10, EU:C:2012:319, σκέψη 37, και της 20ής Μαρτίου 2018, Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, σκέψεις 26 και 27).

31 Υπογραμμίζεται συναφώς ότι η εφαρμογή του άρθρου 50 του Χάρτη δεν περιορίζεται μόνο στις διώξεις και τις κυρώσεις που χαρακτηρίζονται ως «ποινικές» από το εθνικό δίκαιο, αλλά εκτείνεται –ανεξαρτήτως ενός τέτοιου χαρακτηρισμού στο εσωτερικό δίκαιο– σε διώξεις και σε κυρώσεις οι οποίες πρέπει να θεωρηθούν ως έχουσες ποινικό χαρακτήρα βάσει των δύο λοιπών κριτηρίων που μνημονεύθηκαν στην προηγούμενη σκέψη (πρβλ. απόφαση της 20ής Μαρτίου 2018, Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, σκέψη 30).

32 Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η αρχή ne bis in idem πρέπει να τηρείται στις διαδικασίες επιβολής προστίμου στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού. Η εν λόγω αρχή απαγορεύει, στον τομέα του ανταγωνισμού, την καταδίκη επιχειρήσεως ή την εκ νέου άσκηση διώξεως κατά αυτής για αντίθετη στον ανταγωνισμό συμπεριφορά της, σε σχέση με την οποία είτε της είχε επιβληθεί κύρωση είτε κρίθηκε ότι δεν έχει ευθύνη με προγενέστερη απόφαση που δεν υπόκειται πλέον σε προσφυγή (αποφάσεις της 14ης Φεβρουαρίου 2012, Toshiba Corporation κ.λπ., C-17/10, EU:C:2012:72, σκέψη 94 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 3ης Απριλίου 2019, Powszechny Zakład Ubezpieczeń na Życie, C 617/17, EU:C:2019:283, σκέψη 28).

33 Επομένως, η εφαρμογή της αρχής ne bis in idem στο πλαίσιο των διαδικασιών που διέπονται από το δίκαιο του ανταγωνισμού εξαρτάται από μια διττή προϋπόθεση, ήτοι, αφενός, να υπάρχει προγενέστερη απόφαση καταστάσα απρόσβλητη (προϋπόθεση «bis») και, αφετέρου, η προγενέστερη απόφαση και οι μεταγενέστερες διώξεις ή αποφάσεις να αφορούν την ίδια συμπεριφορά (προϋπόθεση «idem»).

Επί της προϋποθέσεως «bis»

34 Όσον αφορά την προϋπόθεση «bis», υπενθυμίζεται ότι, για να θεωρηθεί ότι απόφαση έχει εκφέρει απρόσβλητη κρίση επί των πραγματικών περιστατικών που έχουν υποβληθεί σε δεύτερη διαδικασία, είναι αναγκαίο όχι μόνον η απόφαση αυτή να μην μπορεί να προσβληθεί, αλλά και να έχει εκδοθεί κατόπιν εκτιμήσεως επί της ουσίας της υποθέσεως (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2014, M, C-398/12, EU:C:2014:1057, σκέψεις 28 και 30).

35 Εν προκειμένω, από τις διαπιστώσεις του αιτούντος δικαστηρίου προκύπτει ότι η απρόσβλητη απόφαση της γερμανικής αρχής συνιστά προγενέστερη απόφαση η οποία είναι απρόσβλητη κατά την έννοια της νομολογίας που υπομνήσθηκε στην προηγούμενη σκέψη.

Επί της προϋποθέσεως «idem»

36 Όσον αφορά την προϋπόθεση «idem», από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 50 του Χάρτη προκύπτει ότι η διάταξη αυτή απαγορεύει την άσκηση ποινικής δίωξης ή την επιβολή ποινικής κύρωσης εις βάρος του ίδιου προσώπου περισσότερες από μία φορές για την ίδια παράβαση.

37 Όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, οι διάφορες διώξεις και κυρώσεις της υπόθεσης της κύριας δίκης αφορούν τα ίδια νομικά πρόσωπα, δηλαδή τη Nordzucker και τη Südzucker.

38 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το κρίσιμο κριτήριο προκειμένου να εκτιμηθεί η ύπαρξη μίας και της αυτής παράβασης είναι αυτό της ταυτότητας των πραγματικών περιστατικών, υπό την έννοια της ύπαρξης ενός συνόλου συγκεκριμένων περιστάσεων οι οποίες συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους και οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα την απαλλαγή ή την αμετάκλητη καταδίκη του προσώπου το οποίο αφορούν. Συνεπώς, το άρθρο 50 του Χάρτη απαγορεύει την επιβολή, βάσει των ίδιων πραγματικών περιστατικών, πλειόνων κυρώσεων ποινικού χαρακτήρα κατά το πέρας των διαφόρων διαδικασιών οι οποίες κινούνται για τον σκοπό αυτόν (αποφάσεις της 20ής Μαρτίου 2018, Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, σκέψη 35, και της 20ής Μαρτίου 2018, Garlsson Real Estate κ.λπ., C-537/16, EU:C:2018:193, σκέψη 37 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

39 Περαιτέρω, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ο νομικός χαρακτηρισμός, στο εθνικό δίκαιο, των πραγματικών περιστατικών και το προστατευόμενο έννομο συμφέρον είναι άνευ σημασίας για τη διαπίστωση περί υπάρξεως μίας και της αυτής παραβάσεως, στον βαθμό που το περιεχόμενο της προστασίας που παρέχει το άρθρο 50 του Χάρτη δεν μπορεί να ποικίλλει μεταξύ των κρατών μελών (αποφάσεις της 20ής Μαρτίου 2018, Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, σκέψη 36, και της 20ής Μαρτίου 2018, Garlsson Real Estate κ.λπ., C-537/16, EU:C:2018:193, σκέψη 38).

40 Το ίδιο ισχύει και για την εφαρμογή της αρχής ne bis in idem που κατοχυρώνεται στο άρθρο 50 του Χάρτη στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης, στο μέτρο που η έκταση της προστασίας που παρέχεται με τη διάταξη αυτή δεν θα πρέπει, εκτός αντιθέτου διατάξεως του δικαίου της Ένωσης, να διαφέρει ανάλογα με τον τομέα του δικαίου της Ένωσης για τον οποίον πρόκειται (σημερινή απόφαση, bpost, C-117/20, σκέψη 35).

41 Όσον αφορά το κριτήριο της ταυτότητας των πραγματικών περιστατικών, το ζήτημα αν η συμπεριφορά ορισμένων επιχειρήσεων είχε ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρακώλυση, τον περιορισμό ή τη στρέβλωση του ανταγωνισμού δεν πρέπει να εκτιμάται αφηρημένα, αλλά να εξετάζεται σε σχέση με το έδαφος και την αγορά προϊόντων όπου η οικεία συμπεριφορά είχε τέτοιο αντικείμενο ή αποτέλεσμα και σε σχέση με τη χρονική περίοδο κατά τη διάρκεια της οποίας η οικεία συμπεριφορά είχε τέτοιο αντικείμενο ή αποτέλεσμα (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 14ης Φεβρουαρίου 2012, Toshiba Corporation κ.λπ., C-17/10, EU:C:2012:72, σκέψη 99, καθώς και της 25ης Φεβρουαρίου 2021, Slovak Telekom, C-857/19, EU:C:2021:139, σκέψη 45).

42 Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, το οποίο είναι το μόνο αρμόδιο να αποφανθεί επί των πραγματικών περιστατικών, να κρίνει αν η διαφορά της οποίας έχει επιληφθεί αφορά τα ίδια πραγματικά περιστατικά με εκείνα που οδήγησαν στην έκδοση της απρόσβλητης απόφασης της γερμανικής αρχής, λαμβανομένων υπόψη του εδάφους, της αγοράς προϊόντων και της περιόδου που αφορά η εν λόγω απόφαση. Επομένως, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να βεβαιωθεί για την εμβέλεια της εν λόγω αποφάσεως. Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 68 των προτάσεών του, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 12, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003, το εθνικό δικαστήριο μπορεί, με τη συνδρομή της εθνικής αρχής ανταγωνισμού, να ζητήσει από αρχή ανταγωνισμού άλλου κράτους μέλους την πρόσβαση σε απόφαση που εξέδωσε η τελευταία αυτή αρχή, καθώς και σε πληροφορίες σχετικά με το περιεχόμενο της εν λόγω απόφασης. Πάντως, το Δικαστήριο μπορεί να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης στο πλαίσιο της εκτίμησης της εμβέλειας της εν λόγω απόφασης.

43 Συναφώς, από τα στοιχεία της δικογραφίας προκύπτει ότι οι προβληματισμοί του αιτούντος δικαστηρίου αφορούν, ειδικότερα, το γεγονός ότι οι διώξεις που ασκήθηκαν στην Αυστρία στηρίζονται σε πραγματικό στοιχείο, ήτοι στην επίμαχη τηλεφωνική επικοινωνία κατά την οποία συζητήθηκε η αυστριακή αγορά ζάχαρης, για το οποίο είχε ήδη γίνει μνεία στην απρόσβλητη απόφαση της γερμανικής αρχής. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, λαμβανομένης υπόψη της μνείας της τηλεφωνικής επικοινωνίας στην απόφαση εκείνη, πληρούται η προϋπόθεση περί ταυτότητας των πραγματικών περιστατικών.

44 Συναφώς, λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας που παρατίθεται στη σκέψη 41 της παρούσας αποφάσεως, διευκρινίζεται ότι το γεγονός και μόνον ότι η αρχή ενός κράτους μέλους μνημονεύει, σε απόφαση με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης καθώς και των αντίστοιχων διατάξεων του δικαίου του κράτους μέλους αυτού, ένα πραγματικό στοιχείο που αφορά το έδαφος άλλου κράτους μέλους δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι το πραγματικό αυτό στοιχείο αποτελεί την αιτία της διώξεως ή ότι ελήφθη υπόψη από την εν λόγω αρχή ως ένα από τα συστατικά στοιχεία της παράβασης. Πρέπει επιπλέον να εξακριβωθεί αν η εν λόγω αρχή αποφάνθηκε πράγματι επί του πραγματικού αυτού στοιχείου προκειμένου να διαπιστώσει την παράβαση, να στοιχειοθετήσει την ευθύνη του προσώπου κατά του οποίου στρέφεται η δίωξη στην παράβαση αυτή και, ενδεχομένως, να του επιβάλει κύρωση, ούτως ώστε να πρέπει να θεωρηθεί ότι η εν λόγω παράβαση καλύπτει το έδαφος του άλλου κράτους μέλους (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2012, Toshiba Corporation κ.λπ., C-17/10, EU:C:2012:72, σκέψεις 101 και 102).

45 Ως εκ τούτου, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, κατόπιν εκτιμήσεως του συνόλου των κρίσιμων περιστατικών, αν η απρόσβλητη απόφαση της γερμανικής αρχής είχε ως αντικείμενο τη διαπίστωση και την επιβολή κυρώσεων στην επίμαχη σύμπραξη, καθόσον αυτή αφορούσε, λόγω του αντίθετου προς τον ανταγωνισμό αντικειμένου ή αποτελέσματός της κατά την υπό εξέταση περίοδο, όχι μόνο τη γερμανική αλλά και την αυστριακή αγορά.

46 Στο πλαίσιο της εκτιμήσεως αυτής, πρέπει, μεταξύ άλλων, να εξεταστεί αν οι νομικές εκτιμήσεις στις οποίες προέβη η γερμανική αρχή βάσει των πραγματικών στοιχείων που διαπιστώθηκαν με την απρόσβλητη απόφασή της αφορούσαν αποκλειστικά τη γερμανική αγορά ή επίσης και την αυστριακή αγορά ζάχαρης. Είναι επίσης κρίσιμο το κατά πόσον η γερμανική αρχή, για τον υπολογισμό του προστίμου με βάση τον κύκλο εργασιών που πραγματοποιήθηκε στην αγορά που επηρεάζεται από την παράβαση, έλαβε ως βάση υπολογισμού μόνο τον κύκλο εργασιών που πραγματοποιήθηκε στη Γερμανία (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2012, Toshiba Corporation κ.λπ., C-17/10, EU:C:2012:72, σκέψη 101).

47 Στην περίπτωση κατά την οποία, κατόπιν της εκτιμήσεως του συνόλου των κρίσιμων περιστάσεων, το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι η απρόσβλητη απόφαση της γερμανικής αρχής δεν διαπίστωσε ούτε επέβαλε κυρώσεις για την επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμπραξη λόγω του αντίθετου προς τους κανόνες του ανταγωνισμού αντικειμένου ή αποτελέσματός της εντός του αυστριακού εδάφους, το δικαστήριο αυτό θα πρέπει να διαπιστώσει ότι η διαδικασία της οποίας έχει επιληφθεί δεν αφορά τα ίδια πραγματικά περιστατικά με εκείνα επί των οποίων εκδόθηκε η απρόσβλητη απόφαση της γερμανικής αρχής, οπότε η αρχή ne bis in idem, κατά την έννοια του άρθρου 50 του Χάρτη, δεν αντιτίθεται σε νέες διώξεις και, ενδεχομένως, σε νέες κυρώσεις (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2012, Toshiba Corporation κ.λπ., C-17/10, EU:C:2012:72, σκέψη 103).

48 Αν, αντιθέτως, το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι η απρόσβλητη απόφαση της γερμανικής αρχής διαπίστωσε και επέβαλε κυρώσεις για την επίμαχη σύμπραξη και λόγω του αντίθετου προς τον ανταγωνισμό αντικειμένου ή αποτελέσματός της στο αυστριακό έδαφος, το δικαστήριο αυτό θα πρέπει να διαπιστώσει ότι η ενώπιόν του διαδικασία αφορά τα ίδια πραγματικά περιστατικά με εκείνα επί των οποίων εκδόθηκε η απρόσβλητη απόφαση της γερμανικής αρχής. Μια τέτοια σώρευση διώξεων και, ενδεχομένως, κυρώσεων θα συνιστά περιορισμό του θεμελιώδους δικαιώματος που κατοχυρώνεται στο άρθρο 50 του Χάρτη.

Επί της δικαιολογήσεως ενδεχόμενου περιορισμού του θεμελιώδους δικαιώματος που κατοχυρώνεται στο άρθρο 50 του Χάρτη

49 Προκειμένου να δοθεί πλήρης απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, πρέπει να προστεθεί ότι περιορισμός του θεμελιώδους δικαιώματος που κατοχυρώνεται στο άρθρο 50 του Χάρτη, όπως αυτός που θα υφίσταται στην περίπτωση που διαλαμβάνεται στη σκέψη 48 της παρούσας αποφάσεως, μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει του άρθρου 52, παράγραφος 1, του Χάρτη (αποφάσεις της 27ης Μαΐου 2014, Spasic, C-129/14 PPU, EU:C:2014:586, σκέψεις 55 και 56, καθώς και της 20ής Μαρτίου 2018, Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, σκέψη 40).

50 Σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του Χάρτη, κάθε περιορισμός στην άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που αναγνωρίζονται στον Χάρτη πρέπει να προβλέπεται από τον νόμο και να σέβεται το βασικό περιεχόμενο των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών. Κατά τη δεύτερη περίοδο της εν λόγω παραγράφου, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, περιορισμοί επιτρέπεται να επιβάλλονται στα εν λόγω δικαιώματα και

ελευθερίες μόνον εφόσον είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε σκοπούς γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και των ελευθεριών τρίτων.

51 Όσον αφορά τις προϋποθέσεις του άρθρου 52, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του Χάρτη, και ειδικότερα το ζήτημα αν ο περιορισμός του θεμελιώδους δικαιώματος που κατοχυρώνεται στο άρθρο 50 του Χάρτη, ο οποίος απορρέει από τη σώρευση διώξεων και, ενδεχομένως, κυρώσεων από δύο εθνικές αρχές ανταγωνισμού, ανταποκρίνεται σε σκοπό γενικού συμφέροντος, υπογραμμίζεται ότι το άρθρο 101 ΣΛΕΕ είναι διάταξη δημοσίας τάξεως η οποία απαγορεύει τις συμπράξεις και επιδιώκει τον απαραίτητο για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς σκοπό της διασφάλισης της μη στρέβλωσης του ανταγωνισμού στην εν λόγω αγορά (πρβλ. αποφάσεις της 1ης Ιουνίου 1999, Eco Swiss, C-126/97, EU:C:1999:269, σκέψη 36, καθώς και της 13ης Ιουλίου 2006, Manfredi κ.λπ., C-295/04 έως C-298/04, EU:C:2006:461, σκέψη 31).

52 Λαμβανομένης υπόψη της σημασίας που αποδίδει η νομολογία του Δικαστηρίου στον εν λόγω σκοπό γενικού συμφέροντος, η σώρευση διώξεων και κυρώσεων ποινικού χαρακτήρα μπορεί να δικαιολογείται όταν οι διώξεις και κυρώσεις επιδιώκουν, προς επίτευξη του σκοπού αυτού, συμπληρωματικούς σκοπούς που έχουν ως αντικείμενο, ενδεχομένως, διαφορετικές πλευρές της ίδιας επίμαχης παραβατικής συμπεριφοράς (πρβλ. απόφαση της 20ής Μαρτίου 2018, Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, σκέψη 44).

53 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, όσον αφορά τον ρόλο των αρχών των κρατών μελών στο πλαίσιο της τηρήσεως του δικαίου της Ένωσης σε θέματα ανταγωνισμού, το άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του κανονισμού 1/2003 καθιερώνει στενό σύνδεσμο μεταξύ της κατά το άρθρο 101 ΣΛΕΕ απαγορεύσεως των συμπράξεων και των αντίστοιχων διατάξεων του εθνικού δικαίου του ανταγωνισμού. Όταν εθνική αρχή ανταγωνισμού εφαρμόζει τις διατάξεις του εθνικού δικαίου περί απαγορεύσεως των συμπράξεων επί συμφωνίας μεταξύ επιχειρήσεων ικανής να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών κατά την έννοια του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, η οικεία αρχή υπέχει από το ως άνω άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, την υποχρέωση να εφαρμόσει στη συμφωνία αυτή παράλληλα και το άρθρο 101 ΣΛΕΕ (αποφάσεις της 14ης Φεβρουαρίου 2012, Toshiba Corporation κ.λπ., C-17/10, EU:C:2012:72, σκέψη 77, καθώς και της 13ης Δεκεμβρίου 2012, Expedia, C-226/11, EU:C:2012:795, σκέψη 18).

54 Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, του κανονισμού 1/2003, η εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας ανταγωνισμού δεν επιτρέπεται να έχει ως αποτέλεσμα την απαγόρευση συμπράξεων οι οποίες είναι πιθανόν να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών εάν δεν περιορίζουν τον ανταγωνισμό κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ (απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2012, Expedia, C-226/11, EU:C:2012:795, σκέψη 19).

55 Από τις διατάξεις αυτές, ερμηνευόμενες υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψης 8 του κανονισμού 1/2003, προκύπτει ότι η εφαρμογή των διατάξεων του εθνικού δικαίου περί ανταγωνισμού δεν επιτρέπεται να έχει ως αποτέλεσμα την απαγόρευση συμφωνιών, αποφάσεων και εναρμονισμένων πρακτικών, κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, όταν αυτές δεν απαγορεύονται και από τη διάταξη αυτή. Με άλλα λόγια, η εν λόγω εφαρμογή δεν μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικό αποτέλεσμα από εκείνο που θα προέκυπτε από την εφαρμογή του τελευταίου αυτού άρθρου.

56 Ως εκ τούτου, σε περίπτωση που δύο εθνικές αρχές ανταγωνισμού ασκούν δίωξη και επιβάλλουν κυρώσεις για τα ίδια πραγματικά περιστατικά προκειμένου να διασφαλίσουν τη συμμόρφωση με την απαγόρευση των συμπράξεων κατ' εφαρμογήν του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, αφενός, και, καθεμία

αρχή εξ αυτών, των αντίστοιχων διατάξεων του εθνικού της δικαίου, αφετέρου, οι δύο αυτές αρχές επιδιώκουν τον ίδιο σκοπό γενικού συμφέροντος, δηλαδή να διασφαλίσουν ότι ο ανταγωνισμός στην εσωτερική αγορά δεν στρεβλώνεται από συμφωνίες, αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων ή εναρμονισμένες πρακτικές αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού.

57 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η σώρευση διώξεων και κυρώσεων, καθόσον αυτές δεν επιδιώκουν συμπληρωματικούς σκοπούς που έχουν ως αντικείμενο διαφορετικές πλευρές της ίδιας συμπεριφοράς κατά την έννοια της νομολογίας που υπομνήσθηκε στη σκέψη 52 της παρούσας αποφάσεως, δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να δικαιολογηθεί βάσει του άρθρου 52, παράγραφος 1, του Χάρτη.

58 Υπό το πρίσμα όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο και στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 50 του Χάρτη έχει την έννοια ότι δεν αποκλείει να ασκηθεί από την αρχή ανταγωνισμού κράτους μέλους δίωξη κατά επιχείρησης και, ενδεχομένως, να της επιβληθεί πρόστιμο για παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και των αντίστοιχων διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας περί ανταγωνισμού, λόγω συμπεριφοράς η οποία είχε, στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους, αντικείμενο ή αποτέλεσμα αντίθετο προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, καίτοι είχε ήδη γίνει μνεία της συμπεριφοράς αυτής σε απρόσβλητη απόφαση κατά της εν λόγω επιχείρησης που εξέδωσε αρχή ανταγωνισμού άλλου κράτους μέλους κατόπιν διαδικασίας λόγω παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και των αντίστοιχων διατάξεων της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού του άλλου κράτους μέλους, υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω απόφαση δεν στηρίζεται στη διαπίστωση αντίθετου προς τους κανόνες ανταγωνισμού αντικειμένου ή αποτελέσματος στο έδαφος του πρώτου κράτους μέλους.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

59 Κατόπιν της απάντησης που δόθηκε στο πρώτο και στο τρίτο ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

Επί του τετάρτου ερωτήματος

60 Με το τέταρτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 50 του Χάρτη έχει την έννοια ότι δύναται να διέπεται από την αρχή ne bis in idem διαδικασία εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού κατά την οποία, λόγω της συμμετοχής του εμπλεκόμενου μέρους στο εθνικό πρόγραμμα επιείκειας, είναι δυνατή μόνον η διαπίστωση της παράβασης του δικαίου του ανταγωνισμού.

61 Πρώτον, υπενθυμίζεται ότι, όπως προκύπτει από τη νομολογία που μνημονεύεται στη σκέψη 32 της παρούσας αποφάσεως, η αρχή ne bis in idem απαγορεύει, στον τομέα του ανταγωνισμού, την καταδίκη επιχειρήσεως ή την εκ νέου άσκηση διώξεως κατά αυτής για αντίθετη στον ανταγωνισμό συμπεριφορά, σε σχέση με την οποία είτε της είχε επιβληθεί κύρωση είτε κρίθηκε ότι δεν έχει ευθύνη με προγενέστερη απόφαση που δεν υπόκειται πλέον σε προσφυγή.

62 Η αρχή ne bis in idem αποσκοπεί συνεπώς στο να αποτραπεί το ενδεχόμενο μια επιχείρηση να «καταδικαστεί εκ νέου ή να ασκηθεί εκ νέου δίωξη κατά αυτής», όπερ προϋποθέτει ότι η εν λόγω επιχείρηση είχε καταδικαστεί ή κρίθηκε ότι δεν είχε ευθύνη με προγενέστερη απόφαση που δεν υπόκειται πλέον σε προσφυγή. Η εν λόγω αρχή, ως απόρροια της αρχής του δεδικασμένου, έχει ως αντικείμενο την κατοχύρωση της ασφάλειας δικαίου και της επιείκειας, διασφαλίζοντας ότι ο

ενδιαφερόμενος, εφόσον έχει διωχθεί και, ενδεχομένως, τιμωρηθεί, θα έχει τη βεβαιότητα ότι δεν θα διωχθεί εκ νέου για την ίδια παράβαση (πρβλ. απόφαση της 3ης Απριλίου 2019, Powszechny Zakład Ubezpieczeń na Życie, C-617/17, EU:C:2019:283, σκέψεις 29 και 33).

63 Επομένως, η κίνηση διώξεων ποινικού χαρακτήρα δύναται να εμπίπτει, αυτή καθαυτήν, στο πεδίο εφαρμογής της αρχής ne bis in idem, ανεξαρτήτως του αν οι διώξεις αυτές συνεπάγονται πράγματι την επιβολή κύρωσης.

64 Δεύτερον, επισημαίνεται ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και τα άρθρα 5 και 23, παράγραφος 2, του κανονισμού 1/2003 έχουν την έννοια ότι, εφόσον έχει αποδειχθεί η ύπαρξη παραβάσεως του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού μπορούν κατ' εξαίρεση να διαπιστώνουν απλώς την παράβαση αυτή χωρίς να επιβάλλουν πρόστιμο, όταν η εμπλεκόμενη επιχείρηση έχει ενταχθεί σε εθνικό πρόγραμμα επιείκειας (απόφαση της 18ης Ιουνίου 2013, Schenker & Co. κ.λπ., C-681/11, EU:C:2013:404, σκέψη 50). Προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η μη επιβολή προστίμου βάσει εθνικού προγράμματος επιείκειας δεν θίγει την απαίτηση αποτελεσματικής και ομοιόμορφης εφαρμογής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, η μεταχείριση αυτή μπορεί να επιτρέπεται μόνο σε εντελώς εξαιρετικές περιπτώσεις, όπως στην περίπτωση που η συνεργασία της επιχειρήσεως υπήρξε καθοριστική για τον εντοπισμό και τον αποτελεσματικό κολασμό της συμπράξεως (απόφαση της 18ης Ιουνίου 2013, Schenker & Co. κ.λπ., C-681/11, EU:C:2013:404, σκέψεις 47 και 49).

65 Επομένως, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 92 των προτάσεών του, η απαλλαγή από το πρόστιμο ή η μείωση του προστίμου δεν είναι επ' ουδενί εγγυημένες αυτομάτως για την επιχείρηση που ζητεί την ένταξη σε πρόγραμμα επιείκειας.

66 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, υπό την επιφύλαξη της απάντησης που δόθηκε στο πρώτο και στο τρίτο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, η αρχή ne bis in idem μπορεί να εφαρμοστεί σε διαδικασία εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού παρά το γεγονός ότι, λόγω της συμμετοχής στο εθνικό πρόγραμμα επιείκειας της εμπλεκόμενης επιχείρησης, κατά της οποίας ασκήθηκε δίωξη στο πλαίσιο άλλης διαδικασίας που κατέληξε σε απρόσβλητη απόφαση, η νέα αυτή διαδικασία μπορεί να οδηγήσει μόνο στη διαπίστωση παραβάσεως του δικαίου αυτού.

67 Υπό το πρίσμα όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 50 του Χάρτη έχει την έννοια ότι δύναται να διέπεται από την αρχή ne bis in idem διαδικασία εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού κατά την οποία, λόγω της συμμετοχής του εμπλεκόμενου μέρους στο εθνικό πρόγραμμα επιείκειας, είναι δυνατή μόνον η διαπίστωση της παράβασης του δικαίου του ανταγωνισμού.

Επί των δικαστικών εξόδων

68 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει την έννοια ότι δεν αποκλείει να ασκηθεί από την αρχή ανταγωνισμού κράτους μέλους δίωξη κατά επιχείρησης και, ενδεχομένως, να της επιβληθεί πρόστιμο για παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και των αντίστοιχων διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας περί ανταγωνισμού, λόγω συμπεριφοράς η οποία είχε, στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους, αντικείμενο ή αποτέλεσμα αντίθετο προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, καίτοι είχε ήδη γίνει μνεία της συμπεριφοράς αυτής σε απρόσβλητη απόφαση κατά της εν λόγω επιχείρησης που εξέδωσε αρχή ανταγωνισμού άλλου κράτους μέλους κατόπιν διαδικασίας λόγω παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και των αντίστοιχων διατάξεων της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού του άλλου κράτους μέλους, υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω απόφαση δεν στηρίζεται στη διαπίστωση αντίθετου προς τους κανόνες ανταγωνισμού αντικειμένου ή αποτελέσματος στο έδαφος του πρώτου κράτους μέλους.**

2) **Το άρθρο 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει την έννοια ότι δύναται να διέπεται από την αρχή ne bis in idem διαδικασία εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού κατά την οποία, λόγω της συμμετοχής του εμπλεκόμενου μέρους στο εθνικό πρόγραμμα επιείκειας, είναι δυνατή μόνον η διαπίστωση της παράβασης του δικαίου του ανταγωνισμού.**

(υπογραφές)